

Literaire Kroniek

Deze site gebruikt cookies. Als u op deze site blijft, gaat u akkoord met ons cookie-gebruik. Lees ons cookie-beleid voor meer informatie.

X

Heeft de artistieke autonomie zijn grens bereikt? 'Ja'

Door **Carel Peeters**

23 mei 2014

Leestijd: 6 minuten

Dat constateert Hans den Hartog Jager in ‘Het streven’, zijn boek over de vraag of de hedendaagse kunst de wereld kan verbeteren. ‘Kunstenaars moeten achter de muur van de autonomie vandaan komen.’

Renzo Martens, in 2008 de maker van de film *Episode 3* over de belangenverstrengeling van hulpverleners en machthebbers in de Congo, benadrukte altijd dat zijn film geen journalistiek werk was, maar een kunstwerk. ‘Ik probeer alleen te laten zien hoe de wereld in elkaar zit’, zei hij in interviews. De film was ‘satire, een uitvergroting’, zodat je kon zien dat er niets terecht kwam van de bestrijding van de armoede en ellende in het land. Hij trok door het land met de satirisch-cynische woorden ‘Enjoy Poverty’ in neonletters.

Door steeds te benadrukken dat het om een kunstwerk ging zorgde Martens voor de nodige heilzame verwarring. Hij eiste daarmee de vrijheid op die bij kunstenaars hoort. Ook al was aan alles duidelijk dat hij zich het lot van de Congolezen aantrok, hij speelde in alle ernst een dubbelzinnig spel door te insisteren dat hij met een onafhankelijk kunstwerk bezig was. Dat moest voldoen aan alle artistieke eisen van diepgang, esthetiek en gelaagdheid. Hij gebruikte mensen, hij dankte ze af

als het moest. Alles op een tactische manier voor de kunst.

'Steeds meer kunstenaars, critici, curatoren hebben het gevoel dat de artistieke autonomie haar grens heeft bereikt, te weinig met haar vrijheid kan doen'

In *Het streven*, het boek van Hans den Hartog Jager over de vraag 'kan hedendaagse kunst de wereld verbeteren?', komt Renzo Martens uitvoerig ter sprake omdat hij vorig jaar in het Stedelijk Museum in Amsterdam een stipendium van vijftigduizend euro kreeg. Men ziet kennelijk iets in hem. Den Hartog Jager vraagt zich zelfs af of Martens misschien met zijn geëngageerde manier van werken 'de pijnlijke patstelling' aan het doorbreken is waarin de beeldende kunst zich bevindt.

Die patstelling is ontstaan omdat in de onafhankelijke kunst inmiddels alles is gedaan. De vrijheid die de kunst sinds het midden van de negentiende eeuw geniet door het loslaten van het realisme is volledig opgebruikt. Er is rond 1850 een muur opgetrokken tussen de kunst en de samenleving: de muur die de autonomie van de kunstenaar beschermt zodat hij in volledige vrijheid zijn eigen universum kan laten ontstaan. Maar, schrijft Den Hartog Jager, 'steeds meer kunstenaars, critici, curatoren hebben het gevoel dat de artistieke autonomie haar grens heeft bereikt, te weinig met haar vrijheid kan doen'. Van impressionisme tot minimalisme: alle -ismen zijn langs geweest, alle provocaties uitgeleefd. Echte vernieuwing zou er niet meer in zitten zo lang 'het systeem' van de autonomie van de kunstenaar van kracht is.

Toch zal dat nog wel even blijven, vermoedt Den Hartog Jager met een beetje tegenzin. Iets beters is er vooralsnog niet. Loslaten van die autonomie zou betekenen dat de kunstenaar iets anders belangrijker gaat vinden dan zijn eigen universum. Dat andere is al gauw de altijd sluimerende wens van de samenleving om toegankelijke, ongevaarlijke kunst, kunst die niet voor al te veel hoofdbrekens zorgt. Dat is niet de bedoeling.

'Kunstenaars zijn misschien niet de meest

geëigende maatschappijcritici'

Den Hartog Jager is op zoek naar hedendaagse varianten van vernieuwende, eventueel schandaalverwekkende kunst zoals die van Goya, Courbet, Manet, Schiele of Beuys, kunst die zowel beantwoordt aan de romantische eis van het creëren van een eigen gezicht en universum, als aan de eis iets te betekenen in de samenleving, een geëngageerd kunstenaar te zijn.

Het is dan wel vreemd dat hij in het bijzonder bij twee soorten kunstenaars uitkomt die lijnrecht tegenover elkaar staan: aan de ene kant Andy Warhol, Jeff Koons en Damien Hirst en aan de andere kant Renzo Martens, Yael Bartana (van de Jewish Renaissance Movement in Poland) en Steve McQueen (van *Static* en *Twelve Years a Slave*). Warhol, Koons en Hirst zijn uitgesproken niet-geëngageerde, commerciële kunstenaars, terwijl Martens, Bartana en McQueen met behoud en gebruik van hun autonomie geëngageerd zijn, over de muur heen reiken. Zij zorgen voor engagement en de vruchtbare verdieping, dubbelzinnigheid, verwarring en gelaagdheid die bij sterke kunst hoort.

Den Hartogs Jagers vraag of de hedendaagse kunst de wereld kan verbeteren is natuurlijk potsierlijk. Dan zou de kunst politiek moeten worden en zijn autonomie volledig verliezen. En geen kunst meer zijn. Hij schrijft dit trouwens zelf op pagina 154, op het gevaar af het onderwerp van zijn boek om zeep te helpen: 'kunstenaars zijn misschien niet de meest geëigende maatschappijcritici'. Den Hartog Jager hinkt op twee gedachten: hij weet dat er altijd kritische, en dus geëngageerde kunst is geweest sinds ongeveer 1780, maar de impact daarvan is altijd beperkt geweest. Dat bevalt hem niet: zijn probleem is 'dat hun "boodschap", de mechanismen die ze gebruiken, vaak voorspelbaar zijn en dat ze vooral preken voor eigen parochie.'

Zijn andere, grotere gedachte is, dat is immers de vraag in de ondertitel, dat kunst de wereld eigenlijk zou moeten verbeteren. Dat kan alleen maar als de kunstenaars achter de muur van de autonomie vandaan komen en hun 'comfortzone' verlaten: 'dan worden ze hopelijk ook gestimuleerd wegen te zoeken om hun werk een nieuwe functie binnen de maatschappij te geven.' Dit is een even dwingende als vage oproep om in actie te komen. Zoveel wereldverbetering moet je niet van de kunst vragen. Het

tactische engagement à la Renzo Martens lijkt me genoeg.

Het streven is verschenen bij Athenaeum-Polak & Van Genneep

Carel Peeters

Sander Pleij

**Interview met 'everseller' Sandro Veronesi: 'Ik zoek
mensen'**

Jeroen Vullings

Peter Terrins 'Monte Carlo'

Blijf lezen

Neem nu een abonnement

	Papier en digitaal	Alleen digitaal
Jaar	€ 195	€ 120
Half jaar	€ 102,50	€ 65
Kwartaal	€ 55	€ 35

Proef

€ 15

€ 8
